

Pela, Włodzimierz

Hanna Szwankowska

Almanach Muzealny 5, 372-375

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

1967 s.265-323; *Warszawskie szkolnictwo powszechne w latach 1918-1939*, w: *Warszawa II Rzeczypospolitej 1918-1939*, z.3, Warszawa 1971 s.215-246; *Warszawskie średnie szkolnictwo ogólnokształcące w latach 1918-1939*, w: *Warszawa II Rzeczypospolitej 1918-1939*, z.5, Warszawa 1973 s. 179-251; *Trudne miesiące warszawskiego szkolnictwa październik 1944 - styczeń 1945*, w: *Studia dziejów oświaty i kultury umysłowej w Polsce XVIII-XX w.*, Warszawa 1977 s. 181-202; *Warszawskie szkoły i pensje prywatne w latach 1795-1863* „Rocznik Warszawski” T.22: 1992 s. 243-292. Jest też współautorem monografii *Szkoła im. Mikołaja Reja w Warszawie* wydanej w 1993 r., i współautorem dwutomowego opracowania *Rejacy w walce o niepodległość Polski* wydanego w 2004 roku.

Związły obraz dokonań S. Konarskiego nie byłby pełny, gdybym nie wspomniał o jego współpracy z redakcją *Bibliografii Warszawy*. Opracowane przez niego dla poszczególnych tomów działy; *Dzieje polityczne, Nauka i Oświata czy Warszawa w ilustracji* świadczą o prawdziwym profesjonalizmie autora i biegłości warsztatowej.

Choć odszedł na emeryturę w marcu 1991r., współpracował ze swoim Muzeum do końca życia. Zmarł 30 czerwca 2007r..

Oprac. Stanisław Cieplowski

HANNA SZWANKOWSKA

Hanna Maria Szwankowska urodziła się 3 maja 1919 r. w Warszawie jako córka Natalii z Borodziczów artystki dramatycznej i Franciszka Eychhorna inżyniera architekta.

W 1937 r. ukończyła stołeczne Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego i rozpoczęła studia historyczne na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Poza tym studiowała w Instytucie Francuskim w Warszawie, którego certyfikat uzyskała w 1939 r.

W czasie wojny była zaangażowana w działalność konspiracyjną (pseudonim „Renata”), służyła w Biurze Informacji i Propagandy a następnie w łączności oraz w Komórcie Opieki nad więźniami i ich rodzinami Komendy Głównej ZWZ AK. W sierpniu 1944 r. została wywieziona do obozu przejściowego w Pruszkowie (Durchgangslager – Dulag 121).

Przerwaną wybuchem wojny edukację kontynuowała w czasie okupacji w trybie tajnego nauczania. Po wojnie w 1948 roku ukończyła studia na Uniwersytecie Warszawskim na Wydziale Humanistycznym, uzyskując dyplom magistra filozofii w zakresie historii po przedstawieniu pracy magisterskiej „*Kroniki Bolesława Prusa jako źródło do historii Warszawy*”, pisanej pod kierunkiem prof. Wandy Moszczeńskiej.

Po wojnie wyszła za mąż za Eugeniusza Szwankowskiego, późniejszego profesora, znanego historyka Warszawy.

Pracę zawodową rozpoczęła już w czasie okupacji jako praktykantka w Archiwum Miejskim Warszawy, w gmachu Arsenалу przy ul. Długiej 52. Po wyzwoleniu Warszawy od kwietnia 1945 r. pracowała kolejno: w Wydziale Opieki Społecznej Zarządu m. st. Warszawy (opiekunka społeczna), w Wydziale Literacko-Teatralnym Polskiego Radia (sekretarka), w redakcjach wielu pism, zwłaszcza poświęconych odbudowie stolicy i kraju („*Skarpa Warszawska*”, „*Stolica*”, „*Magazyn Tygodniowy*”, „*Kraj*”, „*Architektura*”) oraz w Instytucie Badań Warszawy Uniwersytetu Warszawskiego (st. asystentka).

Od 15 XI 1951 r. rozpoczęła pracę w Komisji Badań Dawnej Warszawy, początkowo jako sekretarka biorąca udział w pracach nad zorganizowaniem Komisji¹, a następnie jako pracownik naukowy Działu Historycznego. Pełniła kolejno funkcje kierownika Sekcji Archiwalnej, kierownika Działu Historycznego a od roku 1962 kierownika Komisji. Z dniem 1 stycznia 1969 r., ze względów prawno-organizacyjnych, polegających na niemożności dalszego finansowania Komisji działającej w strukturach Towarzystwa Miłośników Historii przez Wydział Kultury Prezydium Rady Narodowej m.st. Warszawy, KBDW decyzją tejże Rady Narodowej została przyłączona do Muzeum Historycznego m. st. Warszawy. Hanna Szwankowska z częścią zespołu pracowników wraz ze zgromadzonymi zbiorami i archiwaliami Komisji została przeniesiona do Muzeum Historycznego. Otrzymała stopień kustosa i stanowisko kierownika Działu Badań Rozwoju Przestrzennego i Kultury Materialnej. W 1970 r. poświęciła wiele czasu i zaangażowania w wyegzekwowanie od Rady Narodowej m.st. Warszawy przydziału lokalu na siedzibę nowoutworzonego Działu (Pl. Zamkowy 10 – dawny dziedziniec kuchenny zamku).

¹ H. Szwankowska, J. Parnowski, S. Żaryn, *Komisja Badań Dawnej Warszawy T.M.H. Sprawozdanie z pracy za lata 1951-1963*, „*Rocznik Warszawski*” V, 1964, s. 314-333; H. Szwankowska, *Komisja Badań Dawnej Warszawy*, „*Kronika Zamkowa*” I, 1991, s. 3-21; też, *Zbiory Komisji Badań Dawnej Warszawy*, „*Almanach Muzealny*”, I, 1997, s. 285-300.

W myśl zawartych umów pomiędzy Zarządem Towarzystwa Miłośników Historii a Dyrekcją Muzeum Historycznego prace Działu miały być kontynuacją prac Komisji, a zgromadzone zbiory traktowane jako osobny zespół. Niestety, już w trakcie kilku najbliższych lat sytuacja uległa zmianie. W związku z rozpoczęciem w 1971 r. prac wykopaliskowych związanych z odbudową Zamku Królewskiego w Warszawie, Dział Badań Rozwoju Przestrzennego i Kultury Materialnej podzielono na Dział Archeologiczny oraz Gabinet Planów i Rysunków Architektonicznych. Podziałowi uległy również zbiory zabytków i archiwalia. W 1972 r. Hannę Szwankowską mianowano kierownikiem Gabinetu Planów i Rysunków Architektonicznych, pod którego opieką znalazła się część historyczna i architektoniczna zbiorów dawnej Komisji Badań Dawnej Warszawy, a także archiwalia związane z jej działalnością. Następane kilkanaście lat pracy w Muzeum Hanna Szwankowska poświęciła pracy naukowej, przede wszystkim badaniom budownictwa mieszkaniowego w Warszawie w II połowie XVIII w. oraz pracom związanym z organizacją Gabinetu, porządkowaniem dokumentacji naukowej i materiałów archiwalnych dawnej Komisji. Dzięki jej staraniom zorganizowano m.in. wystawę poświęconą działalności konserwatorskiej Stanisława Żaryna, założyciela i kreatora prac Komisji Badań Dawnej Warszawy².

Hanna Szwankowska odeszła na emeryturę w 1985 roku, ale wydarzenie to nie przerwało jej dalszej pracy badawczej i działalności społecznej. Aktywnym działaczem społecznym była zresztą od dawna. Od 1956 roku pozostaje we władzach Towarzystwa Miłośników Historii. W 1974 była współzałożycielem, a potem została sekretarzem Zarządu Społecznego Komitetu Opieki nad Starymi Powązkami. W latach 1989-1997 należała do Obywatelskiego Komitetu Budowy Pomnika Prezydenta Stefana Starzyńskiego, później do Obywatelskiego Komitetu Pamięci o Stefanie Starzyńskim i Federacji Sienkiewiczowskiej. Od 1990 stale uczestniczy w pracach Zespołu Nazewnictwa Miejskiego.

Jako historyk Warszawy ma ceniony dorobek w zakresie publikacji naukowych i popularnonaukowych związanych z dziejami Warszawy w 2 połowie XVIII wieku, w latach II RP oraz w okresie odbudowy po II wojnie światowej³. Jest autorem i redaktorem przewodników po Warszawie, po Starym

² H. Szwankowska, A. Żarynowa, *Stanisław Żaryn. Konserwator zabytków Warszawy 1913-1964* [Katalog wystawy], Muzeum Historyczne m.st. Warszawy, Warszawa 1981.

³ M.in.: *Oświetlenie Starego Miasta*, „Ochrona Zabytków” 1953, nr 2/3, s. 125-127; *O wodociągach Starego i Nowego Miasta*, tamże, s. 128-131; *Spichrze na Starym Mieście w Warszawie*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1954, nr 1/2 s. 297-298; *Wnętrza warszawskich domów z XVIII w.*, tamże, 1960, nr 3, s. 313-335; *Budownictwo mieszkaniowe w Warszawie w 2 poł. XVIII w.*, „Rocznik Warszawski” VII, 1966, s. 188-194; *Komora Wodna na Pradze*, tamże, XVII, 1974, s. 81-109; *Drewniana zabudowa mieszkaniowa Warszawy Oświecenia* (w:) Warszawa XVIII w., z. 1, „Studia Warszawskie”, Warszawa 1971, s. 191-228; *Ulice i domy Warszawy w latach Oświecenia* (w:) Dzieje Śródmieścia, Warszawa 1975, s. 83-85.

i Nowym Mieście, po Cmentarzach Powązkowskich (cywilnym i wojskowym), kilkudziesięciu szkiców biograficznych i wspomnień o historykach, zasłużonych postaciach II RP, kobietach – żołnierzach Polskiego Państwa Podziemnego oraz haseł do Encyklopedii Warszawy. Ogromny wkład badawczy i redakcyjny wniosła Hanna Szwankowska jako członek redakcji i współautor w przygotowanie i wydanie *Szkiców Staromiejskich* (Warszawa 1955), *Szkiców Nowomiejskich* (Warszawa 1961), publikacji St. Żaryna, *Trzynaście kamienic staromiejskich* (Warszawa 1972), kilkunastu tomów materiałów sesji naukowych Tow. Miłośników Historii oraz monografii wydawanych przez TMH w seriach: Biblioteka Historyczna im. Tadeusza Korzona i Biblioteka Wiedzy o Warszawie. Brała udział w kwerendzie archiwalnej i opracowaniu dokumentów do cennych dla dziejów Warszawy wydawnictw źródłowych: *Antoni Magier, Estetyka miasta stołecznego Warszawy* (Wrocław 1963), *Źródła do dziejów Warszawy. Rejestry podatkowe i taryfy nieruchomości 1510-1770* (Warszawa 1963, 1965), *Odbudowa Warszawy w latach 1944-1949* (Warszawa 1977), *Zwycięstwo 1920. Warszawa wobec agresji bolszewickiej* (Paryż 1990), *Exodus Warszawy. Ludzie i miasto po Powstaniu 1944* (t. I, Warszawa 1992), *Archiwum Prezydenta Warszawy Stefana Starzyńskiego* (Warszawa 2004) oraz *Międzynarodowe aspekty Powstania Warszawskiego* (Warszawa 2004). Omawiając jej działalność naukową, warto również podkreślić, iż należy do nielicznego grona bezimiennych historyków, których ogromny wkład w zebranie i przygotowanie do druku materiałów źródłowych do dziejów Warszawy, opublikowanych lub znajdujących się w archiwum dawnej Komisji Badań, z których korzysta i korzystać będzie wiele pokoleń badaczy, kwituje się krótkim przypisem – „maszynopis w archiwum KBDW” lub podając tytuł i stronę cytowanej publikacji.

Praca społeczna i działalność naukowa Hanny Szwankowskiej została doceniona wieloma nagrodami i odznaczeniami. Otrzymała m. in. Krzyż Armii Krajowej i odznakę Weterana Walk o Niepodległość, a za pracę zawodową i społeczną – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz dyplom członka honorowego Polskiego Towarzystwa Historycznego. Przyznano jej Międzynarodową Nagrodę im. Jana Zachwatowicza za rok 2002 za osiągnięcia w dziedzinie badań nad rewaloryzacją zabytków. W 2007 r. za swoją dotychczasową działalność otrzymała nagrodę Prezydenta m.st. Warszawy.

Oprac. Włodzimierz Pella